

gen af Skaanings bog som mange andre historikere, der har lært historisk metode.

Poul Skaaning kaster sig nemlig over i den anden grøft: han inddrager alt det skriftlige kildemateriale, som kildekritikken rensede ud. Han udnævner de lærde skrivebordskrønikører til »reportere« og skjældene til »øjenvidner« med faktiske oplysninger, der gør det muligt for ham – men næppe mange andre – at datere konflikten mellem Harald og Svend ned til nogle dramatiske måneder i årene 980-81. Skaaning glemmer helt at sætte de nødvendige spørgsmålstegn, grebet som han er af sin hypotese, men spændende, vitalt og fantasifuldt er hans indlæg i denne debat, der ligesom diskussionen om Kalmarunionens grundlæggelse 1397 åbenbart ikke har nogen ende.

Michael Linton

Lene Rold: *1300-tallets Stridsdragt i Danmark. Set på baggrund af den militære organisation* (Afd. f. Middelalderarkæologi og Middelalder-

arkæologisk Nyhedsbrev, 1990). 108 s + 115 plancher.

Den foreliggende 'publication' er et speciale i middelalderarkæologi afleveret i 1981 og nedkopieret til halv størrelse inden mangfoldiggørelsen. Sidstnævnte processer har medført at de 115 plancher med i hovedsagen afbildninger af kildemateriale stort set kun har været takket være henvisningerne til, hvorfra illustrationerne stammer. Specialet er i hovedsagen en registrering af relevant kildemateriale af forskellig type, og da denne ikke er fuldstændig, har det nok mest interesse for folk der vil arbejde videre med problematikken. Det bærer præg af en del begynderfejl: Mest slående er det nok, at forfatteren diskuterer de skriftlige kildeers terminologi uden at afsløre nogen bevidsthed om, at der findes noget, der hedder ordbøger. I øvrigt fører den ene diskussion til endnu en advarsel mod blindt at forlade sig på oversættelserne af tekniske termer i Danmarks Riges Breve.

Anders Bøgh

NYERE TID

Karl Nielsen: *Vor mand og råd. Bjørn Andersen til Stenalt, Bjørnsholm og Vår 1532-1583*. (Udgiverselskabet ved Landsarkivet for Nørrejylland, 1991). 192 s., 294 kr.

Uden at nå helt frem i forreste række var Bjørn Andersen af slægten Bjørn en af de højadelsmænd, der gjorde sig stærkt gældende på Frederik 2.s tid. Han blev landsdommer på Sjælland i 1562, under Syvårskrigenes første år spillede han som sjællandsk proviantmester en central rolle for leverancen

af forsyninger til hæren, og da han indlagde sig stor fortjeneste på denne post, udnævntes han til lensmand på Københavns slot i 1566 og optrådte i rigsrådet i 1567. Efter krigen forlagdes hans virkefelt til Jylland. Han sad som lensmand på Århusgård 1572-80 og derefter på Ålborghus 1580-83, han var en af de mest benyttede besigtelsesmænd ved de store mageskifter, og selv erhvervede han sig Vitskøl kloster – som derefter blev til herregården Bjørnsholm.

Bjørn Andersen har dog ikke blot indskrevet sit navn i den politiske histo-

rie, han er også kendt som en af tidens historisk interesserede adelsmænd. Anders Sørensen Vedel nævner ham som hjemmelsmand for folkelige overleveringer, og det var Bjørn Andersen, der satte Hans Mogens i gang med den bemærkelsesværdige oversættelse af Philippe de Commynes' memoirer. Et udslag af Bjørn Andersens historiske interesse er, at han lod liget af marsk Stig Andersen den yngre, som han regnede blandt sine forfædre, føre fra Essebæk kloster til sin egen familiebegravelse i Ørsted kirke ved den fædrene hovedgård Stenalt.

Bjørn Andersen er ikke tidligere biograferet; men flere forskere har inddraget ham som eksempel i deres behandling af periodens historie. Frede P. Jensen nævner ham som ét af en række eksempler på, at udnævnelserne til rigsrådet under og efter Syvårskrigen var direkte afhængige af de pågældende adelsmænds indsats under krigen (*Danmarks konflikt med Sverige 1563-1570*, 1982, s. 208f, jf. 156f og 196f). Bjørn Andersens videre karriereløb har Svend Gissel sat i forbindelse med den jyske højadels dominans i dansk politik i 1570'erne og 1580'erne. Det ligner for Gissel »mere en tanke end et tilfælde«, at Bjørn Andersen i 1572 ombyttede sine sjællandske len med Århusgård og i 1573 tilmageskiftede sig Vitskøl kloster mod at afhænde sine sjællandske besiddelser. Også flytningen af marsk Stig Andersens lig ses af Gissel som udtryk for eksistensen af en særlig jysk adelselvstændighed, idet den kan opfattes som en symbolsk tilknytning til en gammel højadelsslægt med traditioner for selvstændig handlen i forhold til kongemagten (»Frederik II.s jyske råder«, *Festskrift til Astrid Friis*, 1963, s. 101 og 120). – Opfordringen til Hans Mogens om at oversætte Commynes kan for øvrigt nævnes i samme forbindelse, eftersom Poul Nørlund i sin udgave har

gjort opmærksom på den tydelige politiske tendens bag den danske adels interesse for netop Commynes (*Hans Mogensens Oversættelse af Philippe de Commynes Memoirer*, udg. Poul Nørlund, III, 1919, s. XV).

Som lokalhistorisk engageret seminarielektor i Ranum er Karl Nielsen kommet til at interessere sig for Bjørn Andersen på grund af hans besiddelse af Vitskøl kloster. Den foreliggende bog har dog et videre sigte end det rent lokalhistoriske, ja, i og for sig også end det rent biografiske. Karl Nielsen vil bruge materialet om Bjørn Andersen til at give en fremstilling af »mere almen gyldighed«, han håber at kaste lys »både over tiden og manden« (s. 10). Der lægges op til en skildring af en dansk rigsråd og hans virke på Frederik 2.s tid, og den foreliggende forskning antyder, at valget af *case study* til en sådan skildring slet ikke er så dårligt: Med sin foretagsomhed og sin historiske interesse i kombination med et samtidigt politisk engagement synes Bjørn Andersen at træde frem som en smuk repræsentant for den danske renæssances højadel.

At Karl Nielsen har stillet sig en betydeligt mere ambitiøs opgave, end lokalhistorikere almindeligvis gør, er al ære værd. Der er da heller ingen tvivl om, at Karl Nielsen er i stand til at gennemføre historiske undersøgelser på kompetent vis. Han kender den litteratur, der har behandlet Bjørn Andersens virke i forskellige sammenhænge, og han har selv været igennem et omfattende, både trykt og utrykt kildemateriale, som han håndterer uden spor af usikkerhed og med kun ganske enkelte misforståelser. Der er derfor heller ingen grund til at tro, at han ikke skulle have fremdraget hovedparten af de enkeltoplysninger, som kildematerialet giver om Bjørn Andersen. Alligevel er den bog, der er blevet resultatet af Karl

Nielsens studier, som helhed en skuffelse. Det skyldes først og fremmest, at den i fatal grad mangler en problemstilling.

Karl Nielsens bog om Bjørn Andersen følger en strengt kronologisk disposition. Der startes med Bjørn Andersens slægt, så følger et par afsnit viet de temmelig sparsomme oplysninger, der haves om henholdsvis barndomsårene og tiden som ung godsejer, og derefter går det så fremad igennem karriereføljet, med embedstitlerne som overskrifter på de enkelte afsnit: »Landsdommer på Sjælland«, »Proviantmester«, »Lensmand på København slot«, »Sjællandsk rigsråd« osv. Inden for den kronologiske ramme tages enkelte episoder i Bjørn Andersens liv, enkelte sider af hans virke, ud til behandling i særskilte afsnit. Under overskriften »Blandt standsfæller og højlærde« får vi således en omtale af nogle af de »mange forskellige mennesker«, f.eks. Niels Hemmingsen og Anders Sørensen Vedel, som årene i København gav Bjørn Andersen lejlighed til at møde (s. 67). Da Bjørn Andersen var gift med en niece af kansler Johan Friis, får arvesagen efter Johan Friis' død i 1570, som Bjørn Andersen rejste på vegne af hustruen og hendes søskende, en særlig behandling. Det samme gælder den kommission, bestående af Bjørn Andersen og to andre adelsmænd, som kongen i 1572 sendte til Bornholm for at undersøge klager over lybækkernes foged på øen. Karl Nielsen slutter med Bjørn Andersens tid som jysk rigsråd og lensmand og afsætter her særlige afsnit til behandling af Bjørn Andersens medvirken i den kongelige mageskiftepolitik, herunder hans egne private mageskifter med kronen. Under overskriften »Ved vejs ende« følger det sidste afsnit Bjørn Andersens enke og hans fire sønner, men giver tillige afslutningsvis en ultrakort konklusion.

I denne hedder det om Bjørn Andersen: »Baggrunden for hans placering i samfundet var utvivlsomt hans slægtsforhold og hans godsrigdom; men det har ikke været uden betydning, at han vandt både kongens og sine standsfællers tillid og forstod at fastholde den« (s. 171). At bogen således slutter med en *commonplace*, der kunne være udtalt om stribevis af danske adelsmænd, forekommer at være en logisk konsekvens af den manglede problemstilling: Når man ikke stiller sig et klart spørgsmål, får man heller ikke noget klart svar. Karl Nielsen har ikke taget sit udgangspunkt i de spørgsmål, der har været diskuteret af danske historikere i forbindelse med Frederik 2.s tid, eksempelvis forholdet mellem konge og rigsråd eller lensreformerne, og han har ikke forsøgt at formulere egne problemstillinger. Det skal ikke benægtes, at Karl Nielsens bog om Bjørn Andersen indeholder gode enkeltafsnit, men i store partier er den blot en gennemgang i kronologisk orden af de forskellige kilders oplysninger om hovedpersonerne – en gennemgang, hvor fraværet af en styrende problemstilling bevirker, at alt får lige stor opmærksomhed, uan et om det er stort eller småt, væsentligt eller uvæsentligt.

Det har naturligvis til følge, at vi hverken får tegnet noget markant billede af tiden eller nogen egentlig profil af manden. Karl Nielsen mener, at vi igennem hans bog får »et kig ind i det 16. århundredes verden« (s. 57), og det er på en måde også rigtigt. Men det er som at kigge i et kalejdoskop, hvor farverige brudstykker dannet stadigt skiftende mønstre – aldrig noget egentligt billede.

Per Ingesman

Bo Fritzbøger: *Skove og skovbrug på*